

Les millors obres de les lletres gironines (72)

El maig del 1922 una exposició al Palau de la Música Catalana presentava els materials d'un projecte dels anys vint que entre 1922 i 1936 recorregué camins i corriols a la cerca de cançons. N'aplegaren milers amb textos, música i dades. Tot sorgí de la col·laboració de molts implicats en una feina d'Estat assumida privadament, com quasi tot el que fa referència a la cultura catalana.

La societat de l'Antic Règim era bàsicament oral, hom cantava arreu, al treball al camp, especialment quan la feina era dura, colles de minyons acarats a colles de minyones i les corrandes i cançons picants sortien soles, balades en moments de treball solitari per esbargir la monotonia, cançons de Nadal per la família, corrandes en grup, la cançó al vent. La ràdio, el treball en fàbriques, la imposició del castellà, la urbanització... tot un món nou es configura per esbandir aquesta antiga-lla que pervivia en societats tradicionals i la modernitat esborrava davant la cançó comercial, l'espectacle, el negoci que si abans era per l'aristocràcia i després la burgesia amb la industrialització és generalitza.

Tanmateix la cançó d'arrel popular era ben viva. Els anys setanta residírem un mes a l'Alguer i hi anàrem sovint a la Càmera a gas, una taverna humil on els pescadors s'aplegaven els vespres, i cantaven amb normalitat. Res-tàvem embadalits tot escoltant melodies senzilles, un concert del poble, veus rogalloses i crenades d'anys que cantaven *La pastoreta* i altres. Aquest món ara no hi és, almenys a Europa.

Els anys vint es maldà per a conservar –ho més enllà de les lletres que algun erudit havia recollit. Calia preservar igualment la música, les variants, les dades de localització... Tot començà amb una carta, quan el 28 d'octubre de 1921 Rafael Patxot proposà a l'Orfeó Català la direcció del projecte. Lluís Millet s'hi apuntà a l'acte i el gener del 1922 tenia lloc la sessió inaugural al Palau amb la participació del Centre Excursionista de Catalunya, l'Institut d'Estudis Catalans, etc. Naixia l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya (OCPC).

No van caldre ni formularis, informes, ni cites prèvies, ni comissions i subcomissions. I es feu una gran i bona feina. Personalitats del tremp d'Enric Morera, Felip Pedrell, Joan Llongueres, Higiní Anglès, Aureli Capmany... van donar el millor que tenien i mans a l'obra: es visitaren els racons d'arreu el país, i també els fons preservats. Es feren crides, concursos, s'activaren donacions i es promogué així la recuperació i la conservació d'un patrimoni fràgil com pocs com ho és el que hi ha a la memòria popular. Què no donarien altres societats avui per tenir el patrimoni de l'ahir, les cançons de pobles i comunitats que pràcticament han oblidat, anorreat, per la dita civilització, per tenir la pròpia identitat encamada en les cançons!

Catorze anys de missions

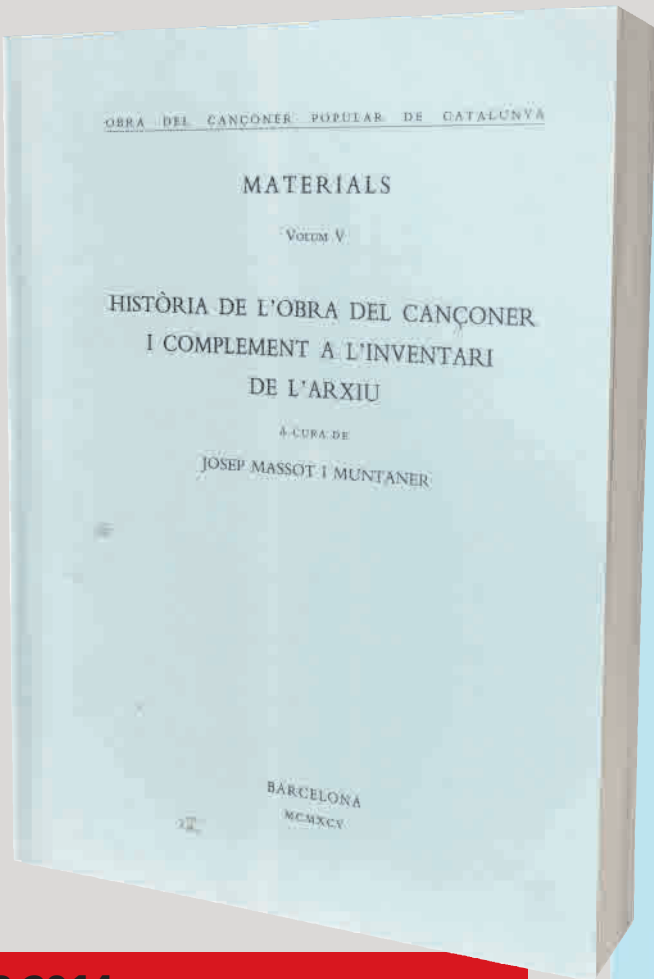
Durant 14 anys es feren 66 missions amb dues persones a cadascuna que es dividien la feina, una dedicada als textos literaris i la ressenya de les dades i l'altra a la música folklòric i la notació. Als llibres editaven. La recent edició de Publicacions del l'Abadia de Montserrat

Obra del Cançoner Popular de Catalunya

Una col·lecció de volums que són un autèntic viatge en el temps i esdevenen un tresor nacional que poques cultures tenen. D'antologies de cançons tradicionals n'hi ha arreu, però anar a cercar-les amb voluntat exhaustiva, amb música, dades i lletres, fa que el cas català sigui excepcional.

La preservació de les cançons tradicionals, una obra única a Europa

✍ Josep Maria Figueres

1928-2014

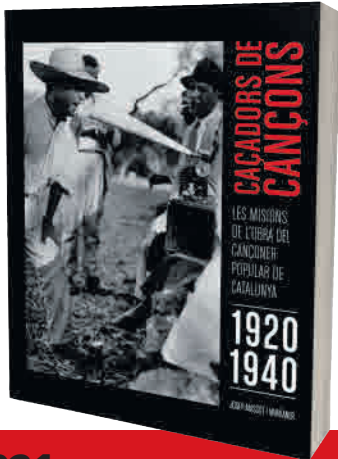
Una obra editada i reeditada gràcies als esforços col·lectius i que Montserrat ha posat ara a l'abast.

ha seguit aquesta metodologia de presentació, alhora lletra i música, i ens ho acostava fora els introbables primers volums. El Centre de Documentació de l'Orfeó Català que ha creat una pàgina web fet basada en l'exposició que va comissariat Marta Grassot on hi ha força documentació sobre tot aquest procés amb una reproducció d'una selecció de fotografies que els «missioners» feren arreu el país. Noms com Baltasar Samper, Palmira Jaquetí, Joan Tomàs són imprescindibles en la cerca d'aquesta documentació en aquest pou sense fons (Massot dixit) que és l'arxiu, els materials de l'OCPC.

Aquest infatigable treballador, Josep Massot i Muntaner, dedicà els darrers anys de la seva vida a tenir cura del fons tot presentant els volums, uns en facsímil, altres de bell nou, amb profusió de dades, bons índexs i una acurada edició com era habitual en la seva forma de treball meticulós i constant. Una llumeta encesa, a la cella monacal del cenobi benedictí, mostrava com treballava fins les hores petites tradicional. I cal agrair tant treball fet.

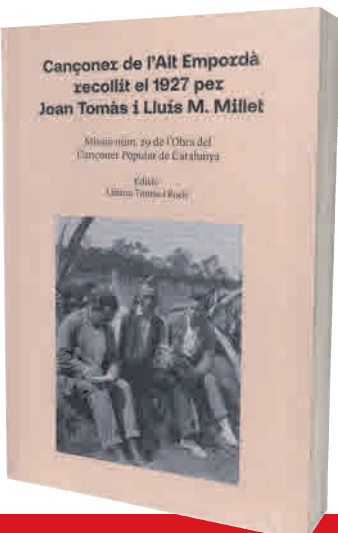
De Suïssa a Catalunya

En fou també un estudiós, ultra la biografia de Rafael Patxot (2014) publicà diversos treballs en miscel·lànies i altres publicacions acadèmiques. Dos són, però, fàcilment accessibles a internet. Tenen un to divulgatiu remarcable. Són a la revista *Llengua i Literatura* (núms. 5 i 14) i expliquen l'OCPC avui i com aquest material és una font de recerques. Patxot exiliat a Suïssa ho va portar primer fugint dels incontrolats anarquistes i gàngsters i després de la gent d'ordre franquista que es dedicava a cremar literalment els materials de la cultura catalana. Un cop mort el dictador i la cultura catalana en estat de subsidiarietat tornaren a

2021

Josep Massot explica la història en un volum profusament il·lustrat on culmina la seva labor de curador de l'obra.

2024

Antologia de les cançons de l'Alt Empordà en edició de Liliàna Tomàs.

Catalunya i es pogué treballar altre cop i començaren a aparèixer els treballs. Un bon resum és l'article a la *Revista de Catalunya* (núm 94), del mateix Massot

Arran l'aparició de *Caçadors de cançons* escrivíem una llarga ressenya acadèmica al *Butlletí* de la Societat Catalana d'Estudis Històrics on remarcàvem la importància de l'obra i remarcàvem sobre el contingut: «Cançons de feina però també de barrila, taverna, joc, oci, infants, etc., que cantava la dona que rentava al riu o al safareig o netejava la llar o espigolava o endreçava l'hort, o els homes a l'hostal o la taverna, un conjunt d'activitats que tenia la cançó i és cert que encoratja i anima com saben tots els excursionistes en feixugues ascensions i la cançó engresca i dona renovades forces. Tot aquest món s'ha volgut recuperar fa un segle en les missions de recerca i ara el tenim ordenat i una part publicat amb les cançons aplegades. Tot i l'heterogeneïtat de la labor, no totes les missions foren iguals ni totes tingueren el mateix resultat; en conjunt, avui ofereixen un corpus monumental en la vintena de grans volums que presenten els resultats –no la globalitat, tanmateix– de l'enorme treball realitzat en la cacera de cançons».

«Adeu, vila de Peralada

I adéu, vila de Peralada malhaja qui en dirà mal. Si n'hi ha una font clara, les nines d'amor hei van. (Es repeteixen aquests dos versos.) I una fresca matinada me n'hi vaig tot passejant. Si n'encuentro tres ninetes, tres ninetes molt galanes les dues li'n donc el bon dia, la mia amor li'n donc un ram. —No em veuràs rentar la cara, ni tampoc pentinar tant, ni en sarau ni en ballades no m'hi veureu anar mai.

Cantaire: Josep Vilà Triadú, (a) Jep de Pera, de 71 anys. Sant Joan les Fonts. [El primer vers del text musical diu: «Adéu, vila de Prelada».]

La presa de Roses

Partirem del Rosselló per anar a llunyes terres, per anar a l'Empordà, terra rica i molt alegre. Comencem primerament la vila de La Junquera, Peralada, Castelló oi la vila de Figueres, i en un lloc que es diu Pedret l'armada de França hi era. I a Roses vàrem anar per veure el tinent de guerra,

Un fragment Peralada, Roses... cançons d'arreu

Les cançons són de totes les terres de parla catalana tot i que fonamentalment es centren a la Catalunya estricta. La iniciativa té uns resultats esplèndids i que ajuden al coneixement de la vida i la memòria popular. Aquesta és la gran virtut de la cerca. Oferim dues peces curtes, tot i que n'hi ha moltes, com d'arreu el país. N'oferim una del volum XXI i una altra del segon. De Peralada i Roses, tot i que podrien ser de moltes altres ciutats, de Figueres a Girona passant per Olot o Camprodon.

veure si es volrà rendir o entregar les fortaleses. No hi ha rosa sense flor ni clavell sense poncella ni nines sense galan, ni bastiment sense vela. – La Rosa ja vo' la don, mes m'aturo la poncella, m'aturo dos cents xivalls que hi ha dins les fortaleses, m'aturo tres mil infants que nit i dia peleien. Ninetes de Perpinyà, bé plorareu de tristesa, que us han presos els galans, vo'ls han fet anà a la guerra; no els coneixeríeu, no, tanta é la fam que hi pateixen un petricó de vi i un pa de munició de tres en tres el parteixen, com un petricó de vi tot el socorro i dispesa. Si n'hi ha arreu d'aigua del mar, guardeu-vos de la turmenta; si de cas caueu malalts, envieu-nos de vo lletra, que us irem a rebir enc que us hi sapiguem perdre.

Cantaire: Joan Corós i Riera «Médico», sobrenom amb què el coneixen els altres vellets de «La Caritat» d'Olot de tan set-ciències i enraonador. Té 80 anys. Es fill de La Pinya i sap les cançons d'haver-les sentides cantar a captaires i rodamons que passaven per casa seva demanant almoïna».

Aportació coral: de Patxot a Tomàs acabant amb Massot i Muntaner

Joan Tomàs amb un cantaire.

an Tomàs, música i mestra, s'ha ocupat de recuperar i projectar l'obra del seu avi, que feu diverses missions a l'Alt Empordà a la recerca de cançons. Va publicà *Cançoners de l'Alt Empordà recollit el 1927 per Joan Tomàs i Lluís M. Millet* (2014) del qual ens haurem d'ocupar atès que hi ha mig miler de can-

çons citades i un centenar llarg de reproduïdes després d'aquesta visió de conjunt de l'obra en la que les comarques gironines hi són molt ben representades.

Dels molts treballs apareguts sobre l'OCPC remarcuem el de Francesc Pujol a la *Revista Musical Catalana* (1936) en el moment que a Barcelona té lloc el Congrés Internacional de Musicologia amb una no-drida, és clar, presència catalana i s'hi presenta aquesta iniciativa. Pujol ens diu que l'experiència, la feina, és única al món i afegeix: «Donar una idea clara dels resultats obtinguts fins ara en la recollida de cançons i missiions populars, les xifres següents: documents aplegats per aportació voluntària, uns setze mil, lletres soles gairebé tots; aplegats per mitjà de concursos i missions, uns vint –i un mil documents, gairebé tots de lletra i música o de música sola de danses. Si afegim els documents publicats abans de l'Obra del Cançoner i els que tenia recollits l'Orfeó Català que formen una xifra d'uns quatre mil i escriu, tenim, com a xifra total, força més de quaranta mil documents.» Les xifres parlen per elles soles.